

e-zpravodaj

Národní knihovny ČR

ročník 7 | číslo 5 | 2020
září – říjen

nové služby, knihy, akce a další zajímavosti

Rozhovor s generálním
ředitelem NK ČR V. Richterem

Pamětní deska AVU je zpět

Digitalizace fotoarchivu
ČTK v Národní knihovně

Jak se dělá faksimile rukopisu
aneb práce žáků z Hellichovky

e-zpravodaj Národní knihovny ČRročník 7 | číslo 5 | 2020 | září–říjen
dvouměsíčník**Adresa vydavatele a redakce:**Národní knihovna ČR, Klementinum 190, 110 00 Praha 1,
IČ 00023221, DIČ CZ00023221
E-mail: e-zpravodaj@nkp.cz
Telefon: 221 663 279 (H. Vajnerová),
221 663 252 (S. Vondráková)**Výkonná redakce:**

Hana VAJNEROVÁ, Soňa VONDRÁKOVÁ

Redakční rada:Irena MAŇÁKOVÁ (předseda), Jana HUŇOVÁ,
Karolína KOŠŤÁLOVÁ, Petra ŠŤASTNÁ**Grafické zpracování:**

Tereza KROUPOVÁ

Příspěvky připravili:Lukáš BABKA, Hana HLUŠIČKOVÁ, Markéta HRDLIČKOVÁ,
Robert KÁČER, Zuzana KOPEČNÁ, Karolína KOŠŤÁLOVÁ,
Hana KOVAŘÍKOVÁ, Jan LUKAVEC, Irena MAŇÁKOVÁ,
Zdeněk MATUŠÍK, Andrea PROKOPOVÁ, Jan SOBOTKA,
Petra ŠŤASTNÁ, Hana VAJNEROVÁ, Anna VANDASOVÁ,
Milana VANIŠOVÁ, Soňa VONDRÁKOVÁ**Obrazová dokumentace:**Lukáš Babka; Eva Hodíková; jesuit.cz; Robert Káčer; Hana
Kovaříková; *oddělení rukopisů a starých tisků NK ČR*;
odbor služeb NK ČR; operaplus.cz; *I. Prazak – wikipedie*;
Richenza – Wikimedia Commons; stary-web.zastarouprahu.cz;
Anna Vandasová; Milana Vanišová, *vydavatelské oddělení*
NK ČR; *výstavní oddělení*; *Webarchiv NK ČR*; *wikipedie*;
www.hs-augsburg.de**e-zpravodaj NK ČR je dostupný na adrese:**e-zpravodaj.nkp.czPřihlášení k odběru e-zpravodaje:
e-zpravodaj.nkp.czFoto na titulní straně:
freepik.com**Co je nového**

3

Provoz knihovny po prázdninách

Tři otázky pro PhDr. Víta Richtera,
generálního ředitele Národní knihovny ČR

Pamětní deska AVU je zpět

Z klementinských pokladů II – Přednášky
Oddělení rukopisů a starých tisků NK ČR pokračují

Digitalizace fotoarchivu ČTK v Národní knihovně

Knížní novinky aneb v NK ČR knihy také vydáváme:

- *Sbírka univerzitních tezí z Národní knihovny ČR*
- *Mi(ni)str knihovnictví. Kolektivní monografie k životnímu jubileu PhDr. Víta Richtera*
- *Služby knihoven knihovnám. Krajské programy regionálních funkcí na podporu knihoven*

Představujeme

6

Ochrana Národního konzervačního fondu

Národní digitální knihovna – zpřístupnění
děl nedostupných na trhuRozhovor s dr. Zdeňkem Matušíkem
o autorském právu v knihovnách

Webrecorder: nástroj pro tvorbu vlastního webového archivu

Zajímavosti a tipy

10

Co čte knihovnik? / *Honza Vojtko*:
Vztahy a mýty: Párová terapie do kapsy

Jak se dělá faksimile rukopisu aneb práce žáků z Hellichovky

Digitální sbírky v NDK – Díl III.: Byl to zahradník?

Historické události z let končících nulou v Kalendáři
historickém Daniela Adama z Veleslavína**Zveme vás**

13

Lenka Jasanská dětem

Na magistrále. Československá legie
v Rusku jako literární inspirace

Kodex 1085 – rukopis zblízka

Z klementinských pokladů II – Pruské
intermezzo v kartografii ČechExponát měsíce: Mauer (ca 1730–1788): Neu topograph.
Karte von der umliegend-Gegend von Wien

Co je nového

Provoz knihovny po prázdninách

Vážení čtenáři,
po období letních prázdnin a dovolených se v pondělí 31. srpna vracíme k tradiční provozní době. Celá knihovna bude uzavřena v době státních svátků, 26.–28. září a 28. října.

Podrobné informace o provozní době Národní knihovny a uzavírkách v následujících měsících najdete [zde](#).

Tři otázky pro PhDr. Víta Richtera, generálního ředitele Národní knihovny ČR

Vít Richter je v oblasti knihovnictví pojem. Ministr kultury Lubomír Zaorálek jej jmenoval generálním ředitelem Národní knihovny ČR (NK) 21. 7. 2020. V jeho osobě se do čela NK dostal knihovník, a to po celých šestnácti letech, kdy tuto přední instituci vedli zejména manažeři z jiných profesí.

Pane řediteli, v médiích jsme se již dočetli o vašich hlavních úkolech. Čeká vás příprava rozpočtu pro rok 2021 a zejména stabilizace stávajícího stavu v Národní knihovně. Uživatelé ale bude nejvíce zajímat, zda a kdy se dostanou k titulům, které jsou již léta uloženy v prostorech, ze kterých nelze výpůjčky expedovat.

Jak se často říká, mám pro naše čtenáře „dobrou i špatnou zprávu.“ Tou dobrou je, že byla dokončena rekonstrukce starého depozitáře v Hostivaři. 17. srpna začíná velké stěhování knihovních fondů, jehož cílem je vrátit přibližně 900 000 svazků, které jsou v současné době nepřístupné, do knihovních regálů a umožnit jejich využívání. Tou horší zprávou je, že stěhování potrvá přibližně jeden rok a zpřístupnění knihovních fondů bude postupné. V průběhu roku bude v pohybu skoro 4 mil. svazků knih, časopisů a dalších dokumentů, abychom je mohli umístit na definitivní místo uložení. Bude to finančně a logisticky mimořádně složitá akce. Informace o dostupnosti knihovních fondů budou průběžně aktualizovány. Musím tedy naše čtenáře ještě poprosit o trpělivost.

V době nouzového stavu zpřístupnila Národní knihovna všechny své digitalizované tituly online. Tato služba byla velmi pozitivně hodnocena, nyní již přístupná není z důvodu dodržení autorského zákona. Dá se však očekávat, že by se digitalizované knihy mohly budoucnu opět zpřístupnit pro všechny a odkudkoliv?

Volné zpřístupnění digitálních dokumentů pro vysokoškolačky, pedagogy a vědecké pracovníky bylo možné díky zvláštní licenční smlouvě, kterou Národní knihovna uzavřela s Dilia a OOA-S, a to na dobu nouzového stavu. Zájem byl skutečně mimořádný – využívání Národní digitální knihovny se zvýšilo v průměru 16x. V současné době mají registrovaní uživatelé Národní knihovny bezplatný přístup k plným textům digitálních dokumentů z české vydavatelské produkce vydané do roku 1989. Jedná se přibližně o 70 000 svazků. Od února 2021 se přístup k plným textům rozšíří na díla vydaná do roku 2007. Bude se jednat o dalších

cca 87 000 svazků. Podmínkou je, že se bude jednat o díla nedostupná na trhu, aby jejich užívání nezasahovalo do ekonomických zájmů autorů, nakladatelů a dalších nositelů autorských práv. Bezplatná dostupnost plných textů autor- sky chráněných děl je možná díky licenční smlouvě s Dilia a OOA-S a také podpoře Ministerstva kultury, které rozhodlo o úhradě licenčních poplatků ze státního rozpočtu. Jedná se o mimořádný krok pro zpřístupnění digitálního kulturního a vědeckého dědictví odborné i široké veřejnosti. Rozsah tohoto zpřístupnění je i v mezinárodním kontextu opravdu velmi široký. Široká dostupnost autor- sky chráněných děl v digitálním prostředí bude mít velký význam pro oblast vzdělávání a vědy. Přístup do Národní digitální knihovny budou svým uživatelům postupně nabízet i ostatní knihovny.

Dalším horkým tématem je nepochybně nová budova Národní knihovny. Jste zastáncem její výstavby?

Určitě ano. Rozhodnutí vlády z roku 2008 nepokračovat v přípravě novostavby a omezit se na revitalizaci Klementina a výstavbu depozitářů v Hostivaři bylo chybným rozhodnutím. Nyní se jednoznačně prokazuje, že Klementinum jako unikátní národní kulturní památka je nevhodné pro provoz moderní národní knihovny. Jsem rád, že ministr kultury Lubomír Zaorálek usiluje o to, aby se opět začalo s přípravou novostavby. Ministerstvo kultury chce vytvořit sbor pro novou Národní knihovnu s účastí odborníků různých oborů schopných nahlédnout potřeby budoucích uživatelů knihovny a také architektů, urbanistů, zástupců hl. města Prahy apod. Čeká nás diskuze o budoucnosti. Funkce knihoven se vlivem digitalizace proměňuje, to platí i pro Národní knihovnu, která již dnes plní své úlohy jak pro tradiční tištěnou vydavatelskou produkci, tak i pro dynamic- ky se rozvíjející oblasti digitálních publikací.

Děkujeme moc za váš čas a odpovědi.

Pamětní deska AVU je zpět

Hana Vajnerová

Pamětní deska z opuky, připomínající první sídlo Akademie výtvarných umění (AVU) v Klementinu, se 18. srpna vrátila zrestaurovaná na své původní místo v 1. patře Křížovnického chodby. Deska byla snesena během revitalizace Křížovnického křídla, aby nedošlo k jejímu poškození. V rámci oslav 220. výročí založení AVU byla deska odborně zrestaurována studenty AVU pod vedením MgA. Jana Kracíka, vedoucího ateliéru Restaurování děl sochařských AVU.

Z klementinských pokladů II Přednášky Oddělení rukopisů a starých tisků NK ČR pokračují

6. 10. a dále každé první úterý v měsíci / od 17.00
Vstup zdarma. ZASEDACÍ SÁL, 1. PATRO (vchod A)

Oddělení rukopisů a starých tisků zahajuje druhý ročník cyklu přednášek, na nichž veřejnosti přibližuje zajímavá témata z oboru historických fondů a představuje některé mimořádné dokumenty ze svých sbírek. V rámci každé přednášky bude možné zhlédnout originály vzácných historických rukopisů či tisků, kterými bude listovat přednášející či jeho/její odborný asistent.

První říjnové úterý zahájí cyklus přednáška Jana Sobotky **Pruské intermezzo v kartografii Čech**.

Více k přednášce naleznete v tomto čísle v části *Zveme vás*.

Na přednášku navazuje vystavení **exponátu měsíce** v předsálí Všeobecné studovny. Originální dokument zde bude k vidění celý měsíc až do doby konání další přednášky. V říjnu si návštěvníci budou moci prohlédnout pětibarevnou mapu Vídně a okolí **Neu topograph. Karte von der umliiegend-Gegend von Wien** (Wien, 1786), pozoruhodně kombinující tisk z jednotlivých desek černou, červenou a zelenou barvou s ručně doplněným koloritem modrou a hnědou.

Digitalizace fotoarchivu ČTK v Národní knihovně

Robert Káčer

Národní knihovna zahájila v letošním roce náročný projekt digitalizace fotoarchivu České tiskové kanceláře. ČTK produkuje již několik let výhradně digitální fotografie, ve svém fotoarchivu má nicméně přes sedm milionů snímků na tradičních nosičích, tedy na papíře, celuloidu a skleněných deskách. Za více než sto let své existence tak vytvořila unikátní archiv, který dokumentuje politické, společenské, kulturní a sportovní dění doma i ve světě.

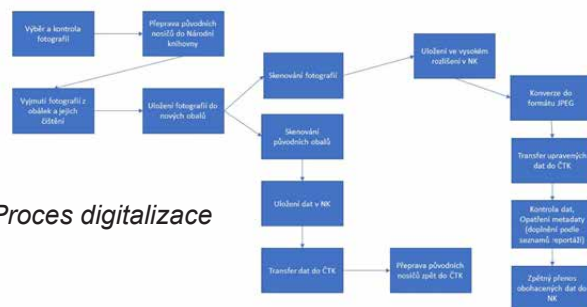

Starý přenos fotografií

S ohledem na materiál tradičních nosičů a jeho stáří začala být stále naléhavější otázka, jak toto cenné dědictví uchovat. ČTK je veřejnoprávní institucí, podobně jako Český rozhlas a Česká televize, nicméně svůj provoz

financuje z vlastní činnosti, bez státních dotací. Zpravodajství samo o sobě je velice nákladné, a na digitalizaci a ochranu fotoarchivu tak již nezbyývají prostředky.

Z tohoto důvodu se ČTK obrátila na Národní knihovnu, která má s digitalizací bohaté zkušenosti, a začal vznikat projekt, jehož cílem je digitalizace fotoarchivu ve vysoké kvalitě, dlouhodobé uložení dat a uchování původních nosičů.

Proces digitalizace

Rozhodující přitom byl vstřícný postoj Poslanecké sněmovny, která na projekt uvolnila peníze prostřednictvím Ministerstva kultury ČR. Díky tomu mohlo být připraveno digitalizační pracoviště v Centrálním depozitáři Hostivař, které digitalizuje první sadu několika tisíc fotografií. Plného výkonu linka dosáhla během léta.

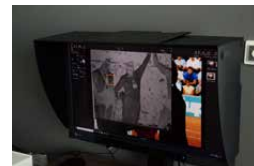

Nový skener

Celý proces, velmi zjednodušeně řečeno, zahrnuje převzetí a opravu sady fotografií, jejich přípravu a čištění před digitalizací, vlastní skenování, uložení fotografií do nových ochranných obálek, odeslání digitalizovaných snímků a původních nosičů zpět do ČTK, doplnění

chybějících metadat a jejich synchronizaci. Metadata obsahují mimo jiné číslo reportáže, údaje o místě a datu pořízení fotografií, popis zachycené události, případně identifikaci osob na snímcích. Digitalizované snímky v bezztrátovém formátu zůstávají v Národní knihovně, ČTK dostává komprimovaná data ve vysokém rozlišení.

Projekt je koncipován tak, že fotografie jsou majetkem ČTK, která z jejich prodeje částečně financuje svůj provoz. Národní knihovna fotoarchiv zpřístupní na své půdě pro badatelské účely. V současnosti je v jednání také spolupráce s vysokými školami na využití fotoarchivu pro vzdělávací a badatelské účely. Prostředky na digitalizaci jsou uvolňovány ze státního rozpočtu na každý rok zvlášť a jejich výše bude ovlivňovat objem digitalizovaných fotografií.

Nový skener

ČTK jako první národní zpravodajská agentura vznikla společně s vyhlášením Československé republiky 28. října 1918. Transformovala se tak z pobočky císařské a královské tiskové kanceláře, tzv. Korbyra. Týž den se ve večerních vydáních některých listů objevily první zprávy se signaturou ČTK. Postavení státní agentury měla do začátku devadesátých let, kdy byla transformována na veřejnoprávní nezávislou zpravodajskou instituci.

Dálnopis

Podle zákona je posláním tiskové kanceláře „...poskytovat objektivní a všestranné informace pro svobodné vytváření názorů. Tisková kancelář poskytuje službu veřejnosti šířením slovního a obrazového zpravodajství z České republiky a ze zahraničí. Stejnou službu poskytuje tisková kancelář i do zahraničí“.

Ve 20. letech ČTK navázala spolupráci s předními celosvětovými zpravodajskými agenturami Havas, Reuter

Fototechnika ČTK

a Wolff. Kancelář začala rozvíjet svůj zpravodajský archiv, založila rovněž fotobanku.

V roce 1928 byl položen základní kámen nového sídla ČTK v Opletalově ulici v Praze, kam se agentura přestěhovala o dva roky později. Ve funkcionalistické budově sídlí dodnes.

V 80. letech začala ČTK využívat výpočetní techniku a od roku 1988 je zpravodajství archivováno elektronicky.

Staré PC

Starší produkce je uchovávána na takzvaných mikrofiších, fotograficky zmenšených kopiích původních záznamů.

ČTK později také jako jedna z prvních zpravodajských institucí vstoupila na internet a vybudovala webový portál České noviny (www.ceskenoviny.cz).

Agentura ročně vydává kolem 200 000 zpravodajských materiálů, z toho přes 8 000 fotoreportáží, více než 10 000 audiozáznamů, téměř 2 000 grafů a zhruba 1 600 videí.

Čtečka mikrofiší

Knižní novinky aneb v NK ČR knihy také vydáváme:

Hana Hlušíčková

Sbírka univerzitních tezí z Národní knihovny ČR

Petra Zelenková

Jedním z mnoha pokladů, které uchovává Národní knihovna ČR v Klementinu, je sbírka univerzitních tezí, jež čítá 526 jednolistů a patří tak k nejobsáhlejším uceleným sbírkám tohoto specifického druhu barokní grafiky na světě. Význam pražské kolekce byl stvrzen v roce 2011 zápisem do registru UNESCO *Paměť světa*. Záměrem publikace je přiblížit charakter této

klementinské sbírky obsahující díla mimořádné kulturně-historické hodnoty a objasnit nejen problematiku univerzitních tezí obecně, ale také představit široké spektrum malířů i rytců, kteří se na vytváření tezí podíleli. Do katalogové části knihy bylo vybráno s ohledem na pestrost námětů 50 listů, tedy zhruba desetina z celku sbírky. Výběr tak nabízí vhled do osobitého výtvarného jazyka univerzitních tezí a přibližuje nám dnes již nejen časově, ale také myšlenkově dosti vzdálený svět, v němž tyto specifické a exkluzivní grafické listy téměř dvě století existovaly.

Teze, jak jsou tyto rozměrné grafické listy neoddelitelně spjaté s univerzitním prostředím nazývány, patří k jedinečným projevům evropské katolické kultury 17. a 18. století. Ve své charakteristické formě propojující vyobrazení s textem jsou dokladem barokního alegorického myšlení a vizuální i verbální rétoriky. Jejich hlavní funkcí bylo oznámit slavnostní *disputaci* (obhajobu), konanou na závěr určitého

stupně vysokoškolských studií. Primární funkce tezí byla tedy informativní – byly vyvěšovány jako plakáty, jako pozvánka byly zasílány vybraným osobnostem a v průběhu obhajob sloužily jako program. Vedle těchto užitných funkcí byla neméně důležitá reprezentační úloha tezí – obrazem i slovem šířily slávu patronů, jimž byly věnovány a zvyšovaly prestiž univerzit i jejich studentů. Výtvarné ztvárnění tezí bylo již v počátcích jejich užívání zásadním aspektem. Teze byly exkluzivní rytiny vypracovávány s neobyčejnou péčí. Návrhy jejich vyobrazení dodávali i nejžádanější malíři své doby a reprodukovali je ti nejlepší rytci. Vyobrazení řady tezí vynikají originálními náměty a rafinovanou, mnoho- vrstevnatou symbolikou. Rozklíčování jejich komplexního sdělení činilo tehdejšímu vzdělanému publiku intelektuálně-estetické potěšení. Z hlediska náročnosti alegorických programů a ikonografického bohatství se s grafickými teze- mi mohou měřit jen barokní nástěnné malby. Díky mnohdy unikátním vyobrazením i údajům v textových polích jsou teze významným zdrojem informací charakteru historického, genealogického, heraldického atd.

Publikace obsahuje rovněž komparační obrazový doprovod, anglické resumé, bibliografii, bibliografické odkazy a jmenný rejstřík.

Národní knihovna ČR, Praha 2020, 1. vydání, 154 stran
ISBN 978-80-7050-724-7 (brož.)

Mi(ni)str knihovnictví Kolektivní monografie k životnímu jubileu PhDr. Víta Richtera

K vydání připravila Renáta Salátová

Publikace k životnímu jubileu PhDr. Víta Richtera – jedné z nejvýraznějších osobností našeho současného knihovnictví – vznikala téměř dva roky. A jak už to někdy bývá, osud tomu chtěl, aby vyšla v době, kterou může jubilant považovat za jakýsi vrchol svého působení v Národní knihovně ČR, s níž je profesně spjat několik desetiletí. Je

však třeba si uvědomit, že jeho knihovnický život byl a je košatější a bohatší, dotýká se všech zásadních oborových témat a zahrnuje mj. i práci ve Svazu knihovníků a informačních pracovníků ČR (SKIP) a v Ústřední knihovnické radě. Publikace však nemá ambice zahrnout celou profesní kariéru jubilanta, to by musela být mnohem obsáhlejší, jak dokazuje přehled jeho publikační činnosti, jež zahrnuje téměř 550 položek a ukazuje různorodost jeho odborných knihovnických zájmů – z nejvýraznějších témat můžeme jmenovat průzkumy (nejčastěji čtenářství), služby knihoven, koncepce, strategie a trendy v oblasti knihovnictví a rovněž legislativu. A tak ve dvou prvních blocích příspěvků – nazvaných *Vít Richter a české i slovenské knihovnictví* a *Vít Richter a Národní knihovna ČR* – mapuje alespoň několik zásadních témat z oboru knihovnictví, s nimiž je neodmyslitelně spjat. V bloku *Od kolegů a přátel* najdeme několik úsměvných i vážnějších vzpomínek na spolupráci s ním.

Celkovou atmosféru dokreslují archivní fotografie.

A jak v úvodu připomíná ministr kultury L. Zaorálek: „PhDr. Vítu Richterovi v životě zjevně nikdy nechyběla odva- ha převzít odpovědnost a cílevědomost a pîle svěřený úkol dotáhnout do konce. To není samozřejmé a samozřejmé ani není, kolik lidí se v jubilejní publikaci k PhDr. Vítu Richterovi hlásí jako ke svému učiteli. Snad právě ze shromážděných textů vystupující schopnost učit a inspirovat druhé si u pří- ležitosti jubilea mohou dovolit podtrhnout jako nejdůležitější.“

Národní knihovna ČR, Praha 2020, 1. vydání, 178 stran
ISBN 978-80-7050-723-0 (brož.)

Rádi bychom vám také představili publikaci, kterou vy- dala NK ČR – Knihovnický institut s finanční podporou Mi- nisterstva kultury ČR a která je nyní distribuována zdarma do široké sítě knihoven. Jde o metodickou příručku:

Služby knihoven knihovnám Krajské programy regionálních funkcí na podporu knihoven

Druhé přepracované vydání příručky seznamuje s podpůr- nými službami pro obecní knihovny, jejichž hlavním cílem je umožnit každému obyvateli České republiky přístup ke kulturním hodnotám, podpořit rozvoj vzdělanosti a zkvalitnit kulturní a společenský život i těch nejmenších obcí. Hlavní část obsahu příručky tvoří metodický pokyn k zajištění vý- konu regionálních funkcí knihoven a jejich koordinaci na území České republiky vydaný MK ČR v roce 2020. Jeho účelem je přispět ke sjednocení postupu při výkonu regio- nálních funkcí knihoven a vytvoření příznivých podmínek pro poskytování podpůrných služeb základním knihovnám.

Národní knihovna ČR, Knihovnický institut, Praha 2020,
2. přepracované vydání, 16 stran, neprodejně
ISBN 978-80-7050-726-1 (brož.)

Představujeme

Ochrana Národního konzervačního fondu

Anna Vandasová

V Národní knihovně ČR (NK ČR) funguje samostatný Odbor ochrany knihovních fondů, který velmi úzce spolupracuje i se správou Národního konzervačního fondu (NKF). Pojd- me se ve zkratce podívat, co vše péče o NKF obnáší.

Přesto, že je NKF umístěn v novém a nejmodernějším depozitáři NK ČR v Hostivaři, kde jsou zaručeny optimální podmínky pro skladování knih, je udržována konstantní vlh- kost i teplota, je důležité provádět kontinuální očistu fondu. Ta spočívá v neustálé očistě především povrchu svazků. Pravidelně se také v depozitáři uskutečňují kontrolní stěry, zda se neobjevují na svazcích plísňe apod. Kromě těchto kontrol se v NKF rovněž provádí průzkum fyzického stavu fondů, kdy odborně vyškolení pracovníci měří pH, zrna- menávají stav vazby, poškození a další klíčové údaje, které

jsou vkládány do speciálně vytvořené aplikace.

Dalším dílem do skládačky ochrany je zvláštní ukládání svazků. Samostatnou kapitolou jsou periodika – formátově velké novinové tituly jsou preventivně vázány, aby nedošlo k poškození křehkého novinového papíru. Další menší novinové svazky nebo časopisy na pevnějším papíru jsou uchovávány v krabicích ze speciální nekyselé lepenky archi- vních kvalit, které jsou tvořeny každému titulu na míru. Do těchto krabic je také vkládána část monografických exemplářů či speciálních dokumentů a především svazky vzácné a poškozené. Krabice jsou vytvářeny přímo v de- pozitáři v Hostivaři na moderním vyřezávacím plotru, který umožňuje vytvoření rozměrově odpovídajícího obalu pro každý jeden dokument.

Krabice ze speciální nekyselé lepenky

největší – v tubusech.

Hlavní ochranou Národního konzervačního fondu však zůstává jeho zcela výjimečná expedice do rukou badatelů i pracovníků knihovny, o níž byla zmínka v předchozích článcích.

Národní digitální knihovna – zpřístupnění děl nedostupných na trhu

Karolína Košťálová

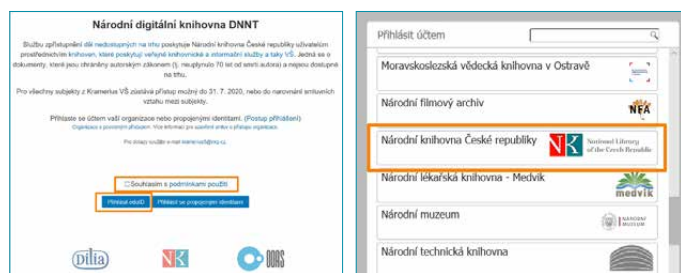
V minulém čísle e-zpravodaje NK ČR jsme vás informovali o spuštění Národní digitální knihovny DNNT (NDK-DNNT). Pokud jste si tuto novou službu ještě nevyzkoušeli, přijměte naše pozvání k jejímu krátkému představení.

Při používání digitální knihovny NK ČR v řadě případů narazíte na dokumenty, k nimž nemáte z domova volný přístup. Národní digitální knihovna DNNT vám prostřed- nictvím vzdáleného přístupu nabízí možnost číst plný text u tzv. děl nedostupných na trhu, která vyšla do roku 1989. Od února 2021 se tato časová hranice posune, mezi díly nedostupnými na trhu pak najdete i knihy vydané do roku 2007 a periodika do roku 2009. Podmínkou pro zpřístupnění v tomto režimu je, aby byly dané dokumenty zařazeny na Seznam děl nedostupných na trhu.

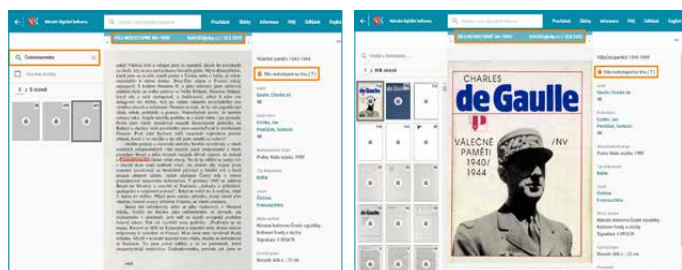
Kromě děl nedostupných na trhu najdete v NDK-DNNT také díla volná a díla neveřejná, k nimž je možné získat přístup pouze z vybraných počítačů NK ČR.

Pro přístup k dílům nedostupným na trhu je potřeba se do NDK-DNNT přihlásit účtem NK ČR, tj. stejnými údaji, které používáte např. při objednávání dokumentů v online katalogu NK ČR nebo pro vzdálený přístup k licencovaným databázím. Registrovaní čtenáři NK ČR s platným čtenář- ským průkazem se do NDK-DNNT přihlašují prostřed- nictvím tlačítka Přihlásit eduID. V dalším kroku je potřeba v seznamu institucí najít Národní knihovnu ČR. Nezbytné

je i potvrzení souhlasu s podmínkami zpřístupnění. Úspěšnému přihlášení mohou bránit přestupky ve vašem kontě (výpůjčky s překročenou výpůjční dobou, dluhy atd.).

Díla nedostupná na trhu můžete prostřednictvím vzdáleného přístupu číst a plnotextově v nich vyhledávat, nicméně další funkce (tisk, uložení PDF, textový přepis stránek atd.) jsou u těchto dokumentů zakázány. Na každé stránce z díla nedostupného na trhu také uvidíte proužek s identifikací konkrétního přihlášeného čtenáře NK ČR.

Naopak pro díla volná jsou dostupné všechny funkce tak, jak jste z digitální knihovny NK ČR zvyklí.

Pro práci s NDK-DNNT je vhodné používat aktuální verze internetových prohlížečů. Podporovaný není prohlížeč Microsoft Internet Explorer.

Více informací k NDK-DNNT je k dispozici na webových stránkách NK ČR. V tomto čísle e-zpravodaje NK ČR se tohoto tématu dotýká také rozhovor s generálním ředitelem NK ČR PhDr. Richterem a podrobněji pak rozhovor s Dr. Matušíkem.

Poznámka: Článek popisuje stav NDK-DNNT k 10. 8. 2020.

Rozhovor s Dr. Zdeňkem Matušíkem o autorském právu v knihovnách

Petra Šťastná, Karolína Košťálová, Soňa Vondráková

S Dr. Zdeňkem Matušíkem, vedoucím Oddělení studoven Národní knihovny ČR, který se věnuje také právním otázkám dotýkajícím se služeb knihoven, jsme si povídaly o vlivu autorského práva a dalších legislativních norem na rozsah poskytovaných služeb v knihovnách.

Pane doktore, celá léta se věnujete autorskému zákonu ve spojení s knihovnami v České republice. Od kdy se tyto otázky v knihovnách řeší?

Myslím, že před nějakými delšími lety, do přibližně 90. let, se autorským zákonem asi podstatná část knihovníků nezabývala. Řekl bych, že ve velkých knihovnách se o au-

torském právu začalo hovořit opravdu až v souvislosti se záležitostmi okolo digitálních knihoven, resp. elektronického dodávání dokumentů. Před Subitem to byla služba JASON, spojená s univerzitou v německém Bielefeldu. Na základě rozsudku německého soudu bylo jednoznačně stanoveno, že poskytování služby elektronického dodávání dokumentů není kryto zákonnou licencí a že pro tuto službu je nutné získat souhlas nositelů práv.

Ale málem bych zapomněl, první náraz, kdy knihovníci, zejména ve veřejných knihovnách, zažili průnik tématu autorského práva do vlastní činnosti knihoven, bylo půjčování zvukových záznamů. Tehdy, v první polovině 90. let, začínal SKIP jako představitel zájmů uživatelů knihoven, než o desetiletí později, v roce 2004, již na základě zmocnění v knihovním zákoně licenční smlouvu s kolektivními správci uzavřela Národní knihovna.

Tím se dostávám do období kolem roku 2000, do období vzniku základní podoby současného autorského zákona. Už u původního znění autorského zákona z roku 2000 se mělo za to, že je v souladu s evropskou směrnicí, která potom vstoupila ve známost pod zkratkou InfoSoc čili s harmonizační směrnicí. Ta ovšem v době, kdy byl autorský zákon už přijat, byla teprve finalizována, a jak už to bývá, tak v té finální fázi došlo k významným změnám, mimo jiné ve prospěch knihoven, na čemž mají zásluhu evropské knihovnícké organizace, zejména EBLIDA. V průběhu následujících let šlo o to, jakým způsobem provést tuto evropskou směrnici se vstupem České republiky do Evropské unie do našeho práva tak, aby autorský zákon byl přece jenom vůči knihovnám vstřícnější, než to původní znění.

Výrazněji k tomu knihovníci vystarovali v roce 2004, kdy na konferenci Archivy, knihovny a muzea v digitálním světě (AKMDS) vystoupila tehdejší ředitelka oddělení autorského práva Ministerstva kultury Hana Masopustová a hovořila o tom, že autorský zákon se bude novelizovat ve smyslu evropské směrnice, aby umožňoval to, co umožňuje evropská legislativa. Na závěr tohoto jednání vystaroval za odcházející referentkou Dr. Richter s otázkou, kdy se bude jednat o novele? Aby i knihovny měly možnost se na přípravě nějakým způsobem podílet. A já se k němu tehdy připojil. Tak to byl ten začátek.

Takže nespíte od malička se zákoníkem pod hlavou?

To ne, i když právní otázky mně úplně cizí nebyly. Původně jsem chtěl jít na práva.

Jak pokračovala další jednání o dopadu Autorského zákona na činnost knihoven?

Začali jsme tedy být zváni na jednání takzvaných zúčastněných stran, jak za Národní knihovnu, SKIP, tak i další knihovnícké organizace, AKVŠ. Myslím si, že se nám podařilo uplatnit při těch jednáních momenty, které v té době nebyly úplně běžné. Na vzpomenuťm jednání třeba zaznělo, jak je bezproblémové vystavovat obsahy, ve smyslu Table of Contents, v katalogu. Že je to na základě zákonné licence. No, na základě copyrightu snad. Ovšem americký copyright, i když se překládá jako autorské právo, tak není evropské autorské právo. Poté, co USA přistoupily k Bernské úmluvě, tak se v mnohém přiblížily, ale stejně nadále

velmi významné rozdíly mezi oběma systémy existují, což umožňuje fungování Googlu a dalších služeb (např. YouTube apod.). Ty by v mnoha ohledech opravdu podle klasického evropského kontinentálního práva nemohly fungovat.

O to byl ostatně v předchozích letech velký boj při projednávání evropské směrnice přijaté v loňském roce. To, co je platnou úpravou v evropské legislativě ve vztahu k ukládání obsahů na serverech v síti, tak samozřejmě do práva vnáší rozpor. Pro mnohé je určující směrnice o elektronických službách informační společnosti. A nositelé práv vidí samozřejmě jako určující autorské právo v evropském kontinentálním pojetí, a to je navzájem v kolizi. Jak se to bude vyvíjet, to ještě uvidíme.

Jaké jsou první počiny českých knihoven ve spojitosti s otázkami v oboru autorských práv?

Například tehdy jsme, v Evropě nepochybně první, uplatnili to, že knihovny i další paměťové instituce směly do katalogu začít zařazovat reprodukce obálek knih a také reprodukce textu obsahu na základě skutečně jednoznačné zákonné licence. Nyní jest obě běžnou součástí katalogů knihoven, ale knihovny nebo zřizovatelé musejí pro to získat licenci, ať už placenou, nebo bezúplatnou.

V poslední době se setkáváme s pojmem „díla nedostupná na trhu“. Dá se nějak vystopovat, kde se tento pojem vzal?

Ten pojem vznikl zhruba před 15 lety, možná o něco dříve. Například v Německu používali už dříve pojem „vergriffenes Werk“. A to v souvislosti s možností kopírovat celý rozsah díla v případě, že je rozebráno. V angličtině se používá termín „Out of Commerce Work“.

Souvislost lze hledat s nástupem Googlu, kdy se špičky EU zhrozily, co v podobě Googlu vyrůstá. Evropská komise vytvořila tzv. Výbor moudrých (Comité des sages). Mimochodem tam byl tehdy zapojen v jedné expertní skupině i Mgr. A. Knoll z NK ČR. V reakci na toto se začali radit, jak prosazovat v globálním světě také evropskou kulturu a doporučili osiřelá díla. Ovšem pravidla pro ověřování osiřelých děl byla po dohodě s nositeli práv, která je nezbytná pro legislativní řešení, nastavena tak rigidně, že reálná šance využít osiřelá díla za vynaložení rozumných nákladů je velmi malá. Právě vzhledem k nákladům to vyšumělo do ztracena, ale nemělo by se to zcela ztrácet ze zřetele.

Osiřelá díla by šlo vystavit na volném internetu. Způsob ověření, zda se jedná o osiřelé dílo, se ukázal v evropském měřítku jako neproduktivní. Ne snad slepá ulička, ale neproduktivní. Už tehdy bylo jako doplňková varianta zmíněno dílo nedostupné na trhu. Probíhaly diskuze, vznikala Europeana a 20. září 2011 bylo v Bruselu podepsáno Memorandum o porozumění o klíčových zásadách digitalizace a zpřístupnění děl, jež jsou komerčně nedostupná, za přítomnosti tehdejšího komisaře Barniera. A na tom základě, jak jsem říkal, se s nevelkým odstupem začala jednání, nejdříve sondáže, i tady v Česku. Výhodou je, že nyní evropská směrnice a její provedení do autorského práva staví užívání děl nedostupných na trhu na pevnější základ než tedy Memorandum o porozumění.

Co vlastně znamená pojem díla nedostupná na trhu?

To je, že je nelze získat v běžné obchodní síti, přičemž zejména antikvariáty se za součást běžné obchodní sítě nepovažují. Ať už jde tedy o konkrétní provedení díla, to je konkrétní publikaci, či další vydání toho díla, byť upravené, doplněné, rozšířené a podobně, tak potud je dané dílo – ta abstraktní entita – nabízeno, lze je v nějakém ztělesnění koupit, typicky v knihkupectví nebo v současnosti na e-shopu, ať jde o vydání tištěné, nebo o elektronickou knihu, nemůže jít o dílo nedostupné na trhu.

Patří k dílům nedostupným na trhu také mapy anebo notové záznamy?

Ty do toho nespádají. Alespoň podle současné „dvojlice“ na základě smluv Národní knihovny s kolektivními správci DILIA a OOA-S. Jejich uzavření na konci loňského roku umožnila novela autorského zákona v roce 2017. Ten časový odstup vznikl jednak v důsledku ne právě bezproblémového jednání, jednak čekáním na přidělení peněz na licenční poplatek z Ministerstva kultury. Ale vraťme se k předmětu licence. V paragrafu 97 e. ods. 4, písmeno i) je předmět možné licence vyjádřen opravdu obecně. Licence je však formulována na slovesná díla včetně děl do nich zařazených nebo začleněných, tedy ilustrace a podobně. Kartografická díla by tedy bylo možné ať dodatečně do současné, nebo do budoucí smluvní licence zahrnout. Avšak možnost doplnit notové záznamy nevidím. Ve vztahu k nim se obtížně naplňuje možnost licence i jen na kopírování na papír, která je v zákoně uvedena také.

Jakou roli hraje Seznam děl nedostupných na trhu (SDNT)? Co to je?

To je pomocný nástroj daný zákonem, který opravňuje Národní knihovnu zařadit příslušná díla do služby NDK-DNNT. Nicméně je nutné vidět, že pokud by některý z nositelů práv sdělil, ať už kolektivnímu správci, nebo Národní knihovně, že si nepřeje, aby jeho dílo bylo zpřístupňováno takovýmto způsobem, pak je Národní knihovna povinna takové dílo ze seznamu vyřadit a nesmí být udělena licence, případně pokud už licence na zpřístupňování udělena byla, nesmí být poskytnuta na další případné období.

Pokud je dílo na seznamu SDNT, tak ho může knihovna hned zveřejnit?

Pokud je opravdu na seznamu. Ale pozor, existuje ještě jedna fáze předcházející takovému účinku, a to je návrh. Záznam o díle musí být zveřejněn jako návrh pro zařazení do SDNT alespoň po dobu šesti měsíců, než se stane záznamem na seznamu děl nedostupných na trhu. A jakmile se tedy stane záznamem na tomto seznamu, pak je může na základě zmíněné licence oprávněná knihovna zveřejňovat, zpřístupňovat. Ten návrh je z autorského zákona povinna zpracovávat a zveřejňovat Národní knihovna.

Co je oprávněná knihovna?

Oprávněnou knihovnou je taková knihovna, která uzavře smlouvu s Národní knihovnou ČR a po dořešení technických záležitostí může nabízet přístup do NDK-DNNT. Kolegyně a kolegové v knihovnách, kteří se v současnosti

zabývají zapojením do NDK-DNNT, se v tomto smyslu setkávají s pojmem „zastupovaná knihovna“, který je obsažen ve smlouvách s kolektivními správci.

Jak se autor dozví, že tento seznam existuje?

Se zveřejněním seznamu by se měly pojit propagační, informační aktivity. Kolektivní správce tak může učinit relativně snadno. Tím, že průběžně v různých souvislostech komunikuje s autory, respektive dalšími nositeli práv, kteří s ním podepsali smlouvu o zastupování, popřípadě jsou u něho registrováni pro výplatu podílu náhrad za kopírování a podobná užití, kde to připadá v úvahu. Ten tedy může v komunikaci uvést informaci o seznamu a přípravě zpřístupňování děl nedostupných na trhu. Ale vedle toho je samozřejmě nemalý okruh nositelů práv, kteří dosud s kolektivním správcem žádný kontakt nemají. Přitom na jejich díla se bude vztahovat to, co je pro zpřístupňování DNNT specifické, tedy tzv. rozšířená kolektivní správa. A na ně by se měla obracet společná propagační aktivita Národní knihovny, DILIA a OOA-S.

Pokud tedy budu v pozici čtenáře, dostanu se do NDK-DNNT k dílu v režimu DNNT, je něco, co s tím dílem nemohu dělat? Nebo mohu s ním dělat něco jiného než ho jenom číst?

Bylo by dobré, aby čtenář nejen četl, ale i vnímal.

Podmínky smlouvy tyto záležitosti formulují velice striktně, čtenář nesmí opravdu zhotovit žádnou rozmnoženinu zobrazených děl. Ale obsah, který se dozví, abych se tak vyjádřil, technickou, kulturní či jinou informaci obsaženou v oné abstraktní entitě, může ve své další práci použít. Měl by obsah ovládnout, promítnout znalost té problematiky do své kvalifikační práce, do domácího úkolu a dokonce to může i citovat, ačkoliv ne v podobě nějaké technické reprodukce, ale tak, že to přetuká.

V souvislosti s pandemií koronaviru a nouzovým stavem byla pro studenty, vědecké pracovníky atd. zajištěna velmi kvitovaná služba digitální knihovna Kramerius pro studenty VŠ. Co brání pokračování zpřístupnění digitalizovaných dokumentů i nadále v tomto duchu, tedy v plném rozsahu obsahu bez omezení?

Pakliže získáme dostatek prostředků na licence a pokud nositelé práv, včetně nakladatelů, budou vůbec ochotni nám odpovídající licence poskytnout, tam musíme počítat s tím, že poplatek za užití nebude odlišný od toho, co je zisk za prodej. Nehovořím o prodejní ceně, minimálně ten zisk.

Pane doktore, co by bylo třeba prosadit do autorského zákona, aby to bylo možné prakticky zrealizovat v rámci digitálních knihoven a uživatelé byli spokojeni?

Jak už to bývá, věc je složitější, než jak se jeví. Nositelé práv by velmi rádi osekali to, co se tam podařilo dostat a jenom velmi neradi akceptují to, co bylo protlačeno do evropské legislativy, respektive do evropských směrnic – jako oprávnění ve prospěch knihoven. Ale je to tak nepochopitelné? V současnosti existuje mimořádně rozvinuté

popkulturní prostředí, mediální prostředí. Aby to někdo produkoval, tak to někdo jiný musí platit. Uživí se tvůrci mediálního obsahu? Autoři tvůrčí stránky, anebo technického zabezpečení, ale i prostý provoz? To stojí velké prostředky, větší než u analogové formy jsou každodenní náklady na provoz digitální formy. Uživí se, když to budou používat uživatelé bezúplatně? Dá na to stát? Máme na to tolik zdrojů? Je reálné v knihovnách, paměťových institucích zpřístupňování zpoplatnit tak, aby se to uživilo? Je reálné shánět donátory? Právě pro to mám pochopení, proto je nutné vytvářet rovnováhu segmentů onoho mediálního prostředí: tvůrců – producentů – distributorů tržních (ať za úplatu přímou, nebo zprostředkovanou) – distributorů netržních, jakými zejména knihovny jsou.

Neváhal jsem před těmi 15 lety u kvalifikačních prací, aby je knihovny mohly půjčovat, u zařazení obálek do katalogů, což ve své době bylo něco nového. Jaká potřeba se rýsuje dnes? My v dohledné době můžeme hovořit u rozšířených licencí na zpřístupňování děl a – to je pojem – tzv. jiných předmětů ochrany, tedy zejména zvukových záznamů, snad i videozáznamů nekinematografických děl, co by bylo ještě možné a co ne.

Bude spíš záležet na tom, zda pro to nalezneme vhodné partnery. Připravovaná novela autorského zákona dokonce umožní, pokud nebude nalezen vhodný dostatečně reprezentativní správce u některých kategorií obsahů, postupovat na základě zákonné licence. I když také pro tuto eventualitu se zachová možnost, aby autor takové užití vyloučil (opt-out). Škála možností, která se na základě evropské licence a novely autorského zákona rýsuje, a nejen pro knihovny, ale i muzea a archivy, se přeci jen rozšiřuje.

Děkujeme za rozhovor.

Webrecorder: nástroj pro tvorbu vlastního webového archivu

Andrea Prokopová, Markéta Hrdličková

Webrecorder – nástroj pro sklízení webového obsahu

V tomto článku bychom vám rádi představili nástroj Webrecorder, který můžete využít k vybudování osobního archivu webových stránek.

Webarchiv sklízí obsah internetu automatizovaně podle požadavků zadaných sklízecím robotům. Další možností, jak sklízet webové stránky, je manuální sklizeň. Tímto způsobem samozřejmě nesklídíme tak velké objemy dat jako při automatizované sklizni, prováděné s použitím softwaru Heritrix, manuální sklizeň je ale skvělým řešením k vytvoření osobního archivu. Pokud byste si rádi archivaci vyzkoušeli, doporučujeme použít aplikaci Webrecorder. Jedná se o bezplatný, veřejnosti dostupný archivační nástroj, který vznikl pod záštitou mezinárodního konsorcia webových

archivů IIPC (International Internet Preservation Consortium). Tento open-source program je dostupný online nebo v desktopové verzi.

A jak to celé funguje? Na rozdíl od automatizovaných sklízecích robotů, které archivují webové stránky na základě předem definovaných parametrů, archivuje Webrecorder stránky tak, jako by simuloval prohlížení webu. Do archivu ukládá pouze ty stránky, které uživatel reálně navštívil. Během sklizení můžete procházet libovolný počet stránek i různých zdrojů. Výstupem manuální sklizně je interaktivní kopie stránek, které jste během sklizně navštívili. Druhou možností, jak se sklizeným obsahem pracovat, je stáhnout datový balíček v podobě WARC souboru. Jde o standardizovaný kontejnerový formát, který je vhodný pro další práci s daty a datovou analýzu. Nástroj Webrecorder testujeme pro manuální sklizení zdrojů, které se nedaří zachytit automatizovanými postupy. Patří k nim i sociální média – aktuálně testujeme možnosti sklizení sociálních sítí českých politiků.

Zajímavosti a tipy

Co čte knihovník?

Honza Vojtko: *Vztahy a mýty: Párová terapie do kapsy*

Jan Lukavec

Honza Vojtko (nar. 1975) je známý terapeut, jehož procítěný hlas a dynamický projev znají hlavně posluchači Radia Wave. Ucelený pohled na to, co dnes trápí jeho pacienty a jakým falešným stereotypům v oblasti mezilidských vztahů všichni podléháme, přináší jeho kniha *Vztahy a mýty: Párová terapie do kapsy* (Paseka 2020, 184 s.).

Kniha místy působí dojmem živého monologu, jako by Vojtko pokračoval ve svých rozhlasových či televizních vystoupeních. Teoretické kapitoly, které nepůsobí abstraktně ani suchopárně, se střídají s krátkými příběhy „ze života“, totiž z autorovy ordinace. Autor klade důraz na schopnost každého jedince řídit svůj život, případně si nacvičit lepší formy komunikace a řešení problémů: „Mnoho lidí má pocit, takřka jistotu, že ten ‚pravý‘ mi zařídí moje štěstí. Nezařídí. Na světě existuje jen jeden člověk, který to dokáže, a tím jste vy sami. Partner či partnerka k tomu mohou maximálně pomoci.“

Podobně jako jiní terapeuti i Vojtko vyjmenovává řadu chybných očekávání, „mýtů a pohádek“, které nám okolí podává jako obecný fakt. Na vině je podle nich také umění: „Kde je neutuchající láska, kterou mi filmy, knížky, písně o lásce slibovaly?“ Doplníme ale, že vycházejí různé romány a některé se zaměřují právě na ničení neuskutečnitelných představ, jak popsal zvláště historik a literární vědec René Girard. Podle něj jsou lživost a falešnost některých romantických představ demaskovány četnými moderními díly od *Dona Quijota*, který pouze napodobuje nereálné rytířské romány, až k *Paní Bovaryové*, kterou k nevěře přivede hledání ideální lásky, existující ovšem jen ve světě knih, jejichž četbě se oddává. Vojtko však nechce bourat všechna očekávání a sny. Naopak ujišťuje, že „můžu stále romantic-

ky, míněno intenzivně, s tím krásným šimráním v podbřišku, milovat svého muže či ženu i po několika desítkách let“. Má to ale výraznou podmínku: „Musíme na tom tvrdě makat. Ta práce nikdy neskončí.“ Což ovšem není nijak objevné, už legendární **Miroslav Plzák** tvrdil, že „manželství je složitá záležitost z kategorie povinností, ohromná dřina“.

Jestli autor před něčím paušálně varuje, jsou to digitální technologie. Proto radí udělat si ze společné ložnice tzv. digi free zone. S údivem i skepsí líčí módu zaslání erotických fotografií. V tomto bodu je Vojtkův přístup podle mne právem rezervovanější a opatrnější než třeba v nedávno vydané (původně švédské) knize *Respekt: Všechno, co kluci potřebují vědět o sexu a lásce* (Paseka 2019), která je ale ve většině dalších ohledů podobně liberální.

Kromě toho ve Vojtkově knize vlastně mnoho obecných doporučení nenajdeme. Jiné *vztahové příručky* se kupříkladu vyjadřují k tomu, co má muž dělat, když jej žena začne emotivně obviňovat a vyčítat mu. Vojtko tento problém explicitně neřeší a na můj emailový dotaz odpověděl: „Proč to ta konkrétní žena dělá, má mnoho důvodů a příčin a je velmi těžké dávat nějaké obecné rady. Já jako terapeut potřebuju znát mnoho a mnoho dalších informací, proč se tak děje...“

Celkově se autor snaží předestřít pestrost a variabilitu soudobé intimní sféry i to, že existuje mnoho lidí, jejichž chování zcela odporuje zažitým vzorcům, a je nutné to respektovat. Například že existuje mnoho mužů, kteří potřebují něco cítit, aby s někým mohli spát, a naopak mnoho žen, které si klidně „vrznou“ bez lásky a bez něžnosti. Jako samozřejmost bere nejen homosexualitu, ale také sex lidí s mentálním či fyzickým postižením nebo polyamorické vztahy. Dodejme, že ne všichni terapeuti takový názor sdílejí. **Jeronym Klimeš** tvrdí, že pokusy o tzv. sexuálně otevřená manželství často končí tragikomickými fiasky, kdy jeden vyčítá druhému: „Ty jsi ale porušila pravidla! Domluvili jsme se jasně, že se nikdo z nás nezamiluje!“ Ačkoliv pravým polyamorikům by toto vadit nemělo. Ani Vojtko ale nehlásá zásadu „anything goes“. Pokud se partner a partnerka (nebo větší množství lidí žijících polyamoricky) dohodnou na určitém vztahovém modelu, měli by se snažit jej dodržet a v každém případě nést zodpovědnost za důsledky svých činů.

Jako příklad autor uvádí vlastní terapeutické zážitky. Některé přitom působí i humorně. Například autorovo vyprávění o poněkud „esotericky“ založené pacientce, která Vojtkovi prozradila, že se za ním odhodlala přijít jenom proto, že má na ruku vytetované hinduistické mantry, a že tím pádem nebude úplně tradiční terapeut.

To, že má tetování, není jediná věc, kterou na sebe Vojtko v knize prozradí. V kapitole o nevěře podotýká, že navzdory divné předtuše o partnerově paralelním vztahu by měl člověk odolat pokušení začít mu kontrolovat mobil či mailové zprávy. Připouští přitom, že se to snadno píše, ale hůře dodržuje. Vzápětí se přiznává, že až příliš dobře ví, o čem mluví: „Ujišťuji vás, že to ten Vojtko má za sebou. I to, že to nevydržel a také se podíval, kam neměl, a ne líbilo se mu, co tam viděl.“ Autor tak vyjevuje, že i on je zranitelný tvor, který jen nezaujatě a profesionálně neřeší vztahové problémy ostatních, ale někdy se zřejmě notně topí i v těch svých.

Vojtko možná ne každého přesvědčí o tom, proč tak zarputile dává do kontrastu „správný“ princip dohody a respektu versus „špatný“ princip tolerance a kompromisu, když součástí dohody je skoro vždy i kompromis. To, jak „trvale udržitelné“ a přínosné jsou polyamorické vztahy, ukáže až budoucnost. Navzdory podobným drobným námitkám jde ale o knihu čtivou, která je psána prostě a srozumitelně. Snaží se reagovat na aktuální vývoj současného světa, a to se zdravou směsí tradicionalismu i přitakání přicházejícím změnám.

Jak se dělá faksimile rukopisu aneb práce žáků z Hellichovky

Milana Vanišová, Hana Vajnerová

Středověké rukopisy, zejména ty iluminované, jsou mimořádnými uměleckými a řemeslnými díly. Vznikaly v písáckých dílnách, tzv. skriptoriích. S procesem výroby jejich kopií se můžete seznámit na výstavě **KODEX 1085 – rukopis zblízka**. Výstava představuje výběr prací žáků čtvrtých ročníků oboru Konzervátorství a restaurátorství grafické školy (VOŠ a SPŠ) v Hellichově ulici v Praze za více než dvacet let. Součástí prezentace je rovněž ukázka postupu vzniku takové faksimile od přenesení obrazu na podklad až po finální výsledek. Návštěvníci zde najdou také ukázku vytvoření faksimile na pergamentu i nepostradatelné pomůcky pro takovou práci. V rámci vzdělávání v předmětu Výtvarná dokumentace vznikají nejen faksimile jednotlivých folií, ale i makety historických knižních vazeb.

Námětem výstavy jsou kopie folií Vyšehradského kodexu, nejvýznamnější rukopisné památky spojené s českou státností, jehož originál je uložen ve fondu Národní knihovny ČR. Vyšehradský kodex je nejen nejvýznamnější českou písemností, ale také nejstřeženější. Aby byla zajištěna maximální ochrana tohoto skvostu, mohla veřejnost za posledních padesát jedna let v Zrcadlové kapli pražského Klementina spatřit originál pouze dvakrát. Poprvé to bylo v roce 1969 a pak v roce 2015, kdy restaurátoři Národní knihovny provedli restaurátorský zásah v podobě fixace nejohroženějších částí barevné vrstvy. Především vlastní obsah rukopisu má nedozírnou historickou hodnotu.

Jde o evangelistář zhotovený ke korunovaci prvního českého krále Vratislava v roce 1085 (vazba až kolem roku 1200). Snad od korunovace byl uložen na Vyšehradě, tehdejším královským sídle. Možná od roku 1228 byl uchováván u katedrálního kostela sv. Víta na Pražském hradě. Z té doby se dochovala poznámka „De Wisegrad“ na zadním předeštlí, psaná rukou 13. století.

Ve snaze navodit atmosféru těsného kontaktu se vzácnou památkou bude na výstavě možné zalistovat v napodobenině Vyšehradského kodexu s tiskovými kopie jednotlivých folií. Podklady pro tisk věnovala Národní knihovna ČR, napodobenina knižní vazby vznikla v dílnách

Konzervátorského oddělení grafické školy v Hellichově ulici.

Státní grafická škola vznikla 30. září 1920 a právě oslavuje 100. narozeniny. V původních prostorách v Opletalově ulici byli ke studiu zapsáni žáci do knihařského, fotografického a reprodukčního oddělení. Důležitost spojení Národní knihovny ČR a školy podtrhuje rovněž skutečnost, že o počátek konzervátorského oddělení na grafické škole v roce 1954 se zasloužil pan Josef Vyskočil, který první československou konzervační dílnu založil právě v dnešní Národní knihovně, a to v roce 1952.

Digitální sbírky v NDK – Díl III.: Byl to zahradník?

Hana Kovaříková

Léto už je bohužel za námi a vy začínáte uvažovat nad tím, se kterou knihou byste nejlépe přečkali podzimní plísňkanice. Zkuste si vybrat v naší virtuální sbírce klasických **detektivních příběhů**.

Kdo mohl tak krutý čin spáchat? Manžel, zahradník nebo snad **Lesní muž**? Zápletky, z edice Světových detektivních románů a povídek vydávaných na počátku 20. století, vás zavede do skotských lesů. V Anglii zůstaneme, je možné se tu potkat s králem anglické detektivky, Edgarem Wallaceem. Tento tvůrce kriminálního thrilleru, jenž napsal přes 175 knih, se ve svých dílech odpoutal od vzoru velkého detektiva vytvořeného E. A. Poem a zaměřil se především na popis policejního aparátu. Kniha **Katuška a deset** je dramatickým soubojem, podobným šachové partii, mezi Katuškou, elitním mozkiem londýnského podsvětí, a inteligentním komisařem Scotland Yardu.

Výše zmíněný klasik, E. A. Poe, má v naší virtuální sbírce také zastoupení. Jeho **Vraždy v ulici Morgue**, napsané v roce 1841, patří mezi první detektivní příběhy s popisem zápletky, označované jako **záhada uzavřené místnosti** či **záhada zamčeného pokoje**.

Ilustrace Daniela Urrabiety Vierge z anglického vydání *The Murders in the Rue Morgue*, 1857

Pro české prostředí jsou typické příběhy **Léona Cliftona**. Tento fiktivní románový detektiv, jehož tvůrci jsou Jaroslav Pulda a Alfons Bohumil Šťastný, byl vydávaný mezi lety 1906 až 1911 pražským nakladatelem Rudolfem Storchem. V meziválečném období na něj navázala řada dalších vydavatelů, většinou se však jednalo o reedice Štorchových vydání. Samotný Léon Clifton je postava geniálního amerického detektiva, mistra převleků a geniálního luštitelů záhad. Cliftonky jsou fenoménem své doby, není náhodou, že ovlivnily například Jaroslava Foglara.

Dalšími českými autory detektivek, které ve sbírce máme zahrnuty, jsou například Vladimír Tůma, Jiří Mahen či Karel Žák. Žákova **Ulička zločinů** je mozaikou několika ohavností, spáchaných

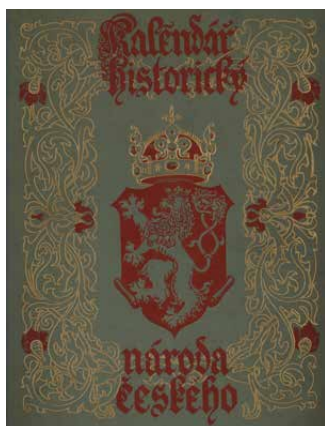

v ulicích po celém světě, zavede nás do Ameriky, Paříže, ale také třeba na Děvín či do Prahy. Ať už budete z naší sbírky detektivek číst kdekoli, doufáme, že si čas na četbu užijete plnými doušky. A nezapomeňte být ostražití, co se zahradníků týče.

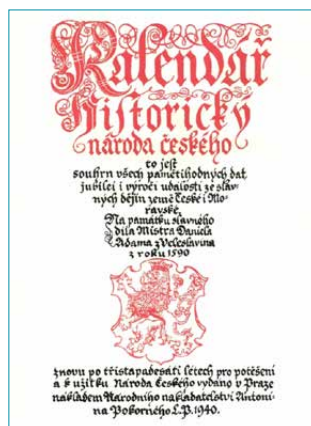
Historické události z let končících nulou v Kalendáři historickém Daniela Adama z Veleslavína ve vydání z roku 1940

Výběr událostí zaznamenaných k měsícům září a říjen

Hana Vajnerová

Titulní list Historického kalendáře

1. září

L. P. 1600 zemřel v Praze slavný český hvězdář a lékař **Tadeáš Hájek z Hájku**, latinsky zvaný Nemicus, tělesný lékař Rudolfa II. Narozen v Praze 1. října 1525. Z hvězdářských spisů jeho jmenujeme „Dialexis“, oceněnou Tychonem Brahe, z lékařských pak slavné zpracování Herbáře Mathiolova pro první české vydání z r. 1562, „Herbář jinak Bylinář velmi užitečný, a figurami pěknými a zřetelnými ozdobený“. Hájek psal i spisy filosofické rázu hermetického, jak je milovalo jeho století.

4. září

L. P. 1890 **veliká povodeň na řece Vltavě**, která vyvrcholila toho dne o půl šesté hodině ranní, kdy se zřítil jeden oblouk kamenného mostu Karlova, z něhož dvě sousoší Brokoffova spadla do Vltavy. V hodinách dopoledních se otřásly ještě další pilíře a 4 osoby zahynuly při této katastrofě. Sousoší sv. Xaveria nahrazeno potom kopií Vosmíkovou z r. 1912, kdežto na místo sochy Ignácovy postaven r. 1938 Dvořákův sv. Cyril a Metoděj. Hladina vltavská nedostoupila sice r. 1890 oné výše jako při povodni r. 1784, byla však přece asi o tři čtvrti metru výše, než při povodni v r. 1940.

16. září

L. P. 920 (dle jiných 921 nebo 927) **sv. Lidmila kněžna** a první z paní českých křesťanka, knížete Bořivoje manželka a sv. knížete Václava bába, toho dne původem bezbožné a ukrutné nevěsty své Drahomíry od Tuma a Kumana (dle jiných Tuni a Homoně) na zámku svém Tetíně zardoušena a zamordována. První křesťanská kněžna a mučednice česká byla podle tradice dcerou Pšovského knížete Slavibora a přinesla věnem knížeti českému rodnou zemi svou Pšovsko (Mělnicko). Tělo sv. Ludmily přeneseno do chrámu sv. Jiří na hradě pražském, kde se dodnes uctívá.

18. září

L. P. 1350 císař **Karel IV. král český**, položil s velikou slavností základní kámen ke klášternímu chrámu **Na nebevzetí Panny Marie a sv. Karla Velikého na Karlově** na Novém Městě pražském a téhož dne a roku vydal zakládací listinu.

23. září

L. P. 1780 podle nejvyššího nařízení má se lidu slušným způsobem ten omyl přednésti, že **dotýkání oněch mrtvých, jež sobě násilně smrt učinili** anebo hanebnou smrtí sešli, cti a dobrého jména neposkvřuje.

24. září

L. P. 1920 po odstřelení posledního kusu bránící skalní stěny, otevřely se **nové prostory jeskynní v Moravském krasu**, jež jsou dnes největší ozdobou skupiny Punkevních jeskyň v okolí Pustého žlebu a propasti Macocha. Po stopách německého badatele Wankla kráčel český přírodopisec **Dr. Karel Absolon**, jemuž se podařilo odhalit neznámé jeskyně poblíže dříve již povědomé sluje Kateřinské.

15. října

L. P. 1680 zemřel na Horách Kutných, nakažen morem od nemocných, jež ošetřoval, **P. Bedřich Bridel (Brydelius)**, básník českého baroka. Narozen ve Vysokém Mýtě r. 1619, vstoupil osmnáctiletý k jezuitům, vyučoval na řádových školách jejich a v létech 1656–1660 řídil jezuitskou tiskárnu v Klementinu. Zbytek života strávil jako misionář kraje čáslavského a boleslavského. Bedřich Bridel upravil a přeložil Kanisiův „Katechismus katolický“, z básnického díla jmenujeme zejména silnou skladbu „Co Bůh? Člověk?“ Skladby Bridelovy znal již J. Jungmann.

L. P. 1900 zemřel v Praze velký hudební skladatel český **Zdeněk Fibich**.

25. října

L. P. 1870 lesy na Šumavě byly postiženy vichřicí tak ohromnou, že po staletí nebyla zaznamenána podobná.

27. října

L. P. 1760 zemřel v Praze spisovatel, větší však hubitel knih českých Antonín Koniáš. Naroděn v Praze 1691 Vojtěchu Jiřímu Koniášovi, knihtiskaři v jezuitském Klementinu, jako poslední snad potomek vladycké rodiny Koňasů z Vydří, k jejímuž jménu se neznal. Vstoupil r. 1708 k jezuitům a věnoval se vnitřní misii. Sám se chlubil, že spálil 60.000 kacířských knih, jejichž seznam vydal r. 1729 pod názvem *Clavis haeresim claudens et aperiens*, t. j. Klíč kacířské bludy k rozeznání otvírající. Místo knih lidu pobraných rozdával vlastní díla. Koniášův „Klíč“ má význam jako soupis bibliografický.

30. října

L. P. 1840 se narodil v Malešově česko-americký novinář Karel Jonáš. Studoval v Praze techniku a věnoval se novinářství. Stíhán policejní perzekucí, odešel do Spojených států severoamerických, kde vybudoval český tisk, představovaný zejména časopisy *Slavie*, *Pokrok* a *Amerikán*. Oblíben netoliko u Čechů, ale i u Němců, usedlý v Americe, povolán byl Jonáš k rozmanitým úřadům a svěřován mu důležité mise konsulární. Vydal česko-anglický slovník a několik brožur a příruček v jazyce anglickém i českém. Pochován v Praze na Olšanech.

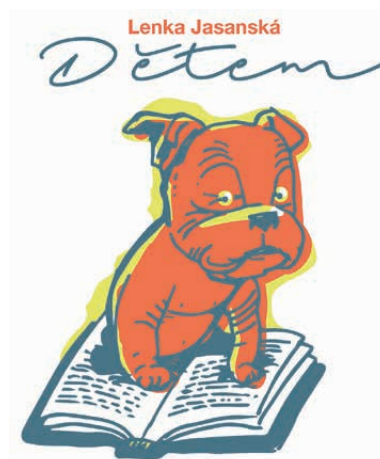
Zveme vás**VÝSTAVY V PŘÍZEMÍ** (vchod A)

Vstupné 10 Kč (čtenáři NK ČR zdarma)

Lenka Jasanská dětem

8. 9. – 30. 10. / 9.00–19.00

Tvorba Lenky Jasanské je stejně různorodá jako knihy, které vypravila svými ilustracemi. Veselé příběhy Miloše Kratochvíla, švédské či chorvatské lidové pohádky nebo vážné příběhy z historie naší země – co téma, to jiný přístup. Při své práci využívá svou původní profesi grafické designérky, takže o knize přemýšlí od samého počátku jako o celku. Výstava představuje výběr titulů z posledních let určených dětským čtenářům. Její tvorba je pravidelně zařazována do výběrového katalogu *Nejlepší knihy dětem*, za svou práci byla nominována na Zlatou stuhu a Himálajské pohádky získaly toto ocenění za nakladatelský počín.

Na magistrále. Československá legie v Rusku jako literární inspirace

16. 9. – 7. 11. / 9.00–19.00

Výstava, kterou připravily Slovanská knihovna a Československá obec legionářská, se koná u příležitosti 100. výročí ukončení tzv. sibiřské anabáze československé legie v Rusku a návratu posledních vojenských jednotek do nově vzniklého Československa.

Jejím cílem je představit širší veřejnosti fenomén československé legie v Rusku s důrazem na jeho literární zpracování – a to v literatuře odborné, krásné, memoárové i výtvarné, ale také na stránkách periodického tisku. Nepomíjí ani hlavní autory, z nichž někteří jsou známí a vydávaní dodnes, většinou však již upadli do často nezaslouženého zapomnění. Trojrozměrné exponáty doprovázejí textové a obrazové panely, které návštěvníka seznamují s ideovým ukotvením a hlavními daty působení Čechů a Slováků v Rusku v letech 1914–1918 a během následné anabáze československého vojska.

GALERIE KLEMETINUM

Mariánské náměstí 190/5,

Praha 1, tel. 221 663 489

www.nkp.cz

www.facebook.com/narodni.knihovna

Vstupné: dospělí 50 Kč; senioři, studenti 40 Kč;

skupina 10 a více osob 40 Kč/osobu; děti 6–15 let 20 Kč,

dětí do 6 let zdarma

Kodex 1085 – rukopis zblízka**25. 9. – 8. 11. / út-ne 10.30–18.00**

Výstava představuje ukázky prací studentů čtvrtých ročníků grafické školy (VOŠ a SPŠ) oboru Konzervátorství a restaurátorství. V rámci vzdělávání vznikají faksimile středověkých iluminovaných rukopisů a makety historických knižních vazeb. Tématem expozice jsou kopie folií Vyšehradského kodexu, nejvýznamnější rukopisné památky spojené s českou státností, jehož originál je uložen ve fondu Národní knihovny ČR.

V průběhu oslav 100. výročí založení Grafické školy v Praze budete mít možnost nahlédnout do makety, která vás zavede až do roku 1085.

ZASEDACÍ SÁL 1. PATRO (vchod A)

Vstup zdarma

Z klementinských pokladů II – Pruské intermezzo v kartografii Čech**6. 10. od 17.00 hod.**

Vstup zdarma

Přednáška Oddělení rukopisů a starých tisků představí kolekci historických map ze svých sbírek.

V souvislosti s válkou o dědictví bavorské v letech 1778–1779 bylo vydáno několik map, na nichž kartografové pruské a saské armády zpracovali dílčí oblasti středních, severních a východních Čech. Šlo nejen o práce vojensko-historického charakteru, ale také o mapy oblastí možných operací budoucího konfliktu. Mapy vznikaly v období rakouského I. vojenského mapování, a zobrazují tedy krajinu v podstatě z pohledu nepřítelů, omezeného situací na bojišti; to se projevuje různými úrovněmi zpracování, případně i orientací mapy. Vzhledem k podrobnému zobrazení konkrétních válečných operací tyto mapy dílem potvrzují, dílem doplňují nejen pruské popisy událostí, ale i rukopisné prameny či regionální pověsti. Problematika pruských map Čech zahrnuje jak otázky užití pramenů rakouského původu, tak i přítomnost převzatých prvků v dílech české kartografie následujícího období.

PŘEDSÁLÍ VŠEOBECNÉ STUDOVNY**7. 10. – 3. 11. / 9.00–19.00****Exponát měsíce:**

Mauer (ca 1730–1788): Neu topograph. Karte von der umliiegend-Gegend von Wien.

Wien, 1786. sign. 62. B. 9. Měřítko cca 1 : 75 000, orientováno západojihozápadně. Mědirytina 40 × 51 cm (na listu 42,5 × 56 cm).

Exponátem měsíce října je pětibarevná mapa Vídně a okolí pozoruhodně kombinující tisk z jednotlivých desek černou, červenou a zelenou barvou s ručně doplněným koloritem modrou a hnědou. Šlo o již druhý autorův pokus o vícebarevný tisk; první – rovněž zobrazující oblast Vídně – pochází z roku 1783.

O jménu Mauer je uvažováno jako o pseudonymu Josepha Daniela von Huber (1730/1731–1788), tvůrce mimo jiné i rozměrného perspektivního plánu Prahy.

